

जलजला गाउँपालिका प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण एवं व्यवस्थापन ऐन, २०७७

(गाउँसभाबाट पारित मिति: २०७७/३/२९)

जलजला गाउँपालिकाको प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण एवं व्यवस्थापन गर्न वनेको ऐन,

प्रस्तावना : स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने जलजलावासीको मौलिक अधिकारको संरक्षण गर्न, वातावरणीय प्रदूषण वा ह्रासबाट हुने क्षति वापत पीडितलाई क्षतिपूर्ति उपलब्ध गराउन, वातावरण र विकास बीच समुचित सन्तुलन कायम गर्न, प्राकृतिक वातावरण र जैविक विविधतामा पर्ने प्रतिकूल वातावरणीय प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्न तथा जलवायु परिवर्तनको चुनौतीलाई सामना गर्नको लागि नेपालको संविधानको धारा ५७ (४), २९४ (२), २२६ को (१), स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११ (६), १०२ वातावरण संरक्षण ऐन २०७६ को दफा ३ (२) (ग) मा उल्लिखित अधिकारको प्रयोग गरी जलजला गाउँपालिकाको आठौँ गाउँसभाबाट यो ऐन स्वीकृत गरी लागू गरिएको छ ।

परिच्छेद-१ प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ :** (१) यस ऐनको नाम जलजला गाउँपालिका प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण एवं व्यवस्थापन ऐन, २०७७ रहेको छ ।

(२) यो ऐन स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशन भएका मिति देखि लागू हुनेछ ।

२. **परिभाषा :** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा

- (क) “वातावरण” भन्नाले प्राकृतिक एवं सामाजिक-साँस्कृतिक प्रणाली, आर्थिक तथा मानवीय क्रियाकलाप र यिनका अवयवहरूबीचको अन्तक्रिया तथा अन्तर-सम्बन्धलाई सम्झनुपर्छ ।
- (ख) “प्रस्ताव” भन्नाले विद्यमान वातावरणीय अवस्थामा परिवर्तन ल्याउन सक्ने किसिमको विकास कार्य भौतिक क्रियाकलापबाट भू-उपयोगको परिवर्तन गर्ने कुनै योजना आयोजना वा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने सम्बन्धमा तयार गरिएको प्रस्ताव सम्झनु पर्दछ ।
- (ग) “प्रस्तावक” भन्नाले प्रस्ताव स्वीकृतिको लागि निवेदन दिने वा प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न स्वीकृति प्राप्त ब्यक्ति वा सरकारी अर्धसरकारी वा गैर-सरकारी निकाय सम्झनुपर्छ ।
- (घ) “फोहोर मैला” भन्नाले वातावरणमा ह्रास आउने गरी निष्काशन गरिएको तरल, ठोस, ग्याँस, लेदो, धुवाँ, धुलो, विकिरणयुक्त पदार्थ वा त्यस्तै प्रकारका अन्य वस्तु सम्झनुपर्छ ।
- (ङ) “वातावरण अध्ययन प्रतिवेदन” भन्नाले संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन, प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण सम्बन्धमा तयार गरिएको प्रतिवेदन सम्झनुपर्छ ।
- च) “जैविक विविधता” भन्नाले पारिस्थितिकिय प्रणाली (इकोसिष्टम) को विविधता प्रजातिय विविधता (स्पेसिज डाइवर्सिटी) तथा बंशाणु विविधता (जेनेटिक डाइभर्सिटी) सम्झनु पर्दछ ।
- (छ) “प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण” भन्नाले कुनै प्रस्तावको कार्यान्वयन गर्दा सो प्रस्तावले वातावरणमा उल्लेखनीय प्रतिकूल प्रभाव पार्ने वा नपार्ने सम्बन्धमा एकिन गर्नुका साथै त्यस्तो प्रभावलाई कुनै उपायको सम्बन्धमा विश्लेषणात्मक रूपमा गरिने अध्ययन तथा मुल्यांकन सम्झनुपर्छ ।

- (ज) “संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन” भन्नाले कुनै प्रस्तावको कार्यान्वयन गर्दा त्यसबाट वातावरणमा पर्ने प्रतिकूल प्रभाव निराकरण वा न्युनीकरण गर्नको लागि अवलम्बन गरिने उपायको सम्बन्धमा संक्षिप्तरूपमा गरिने अध्ययन सम्झनुपर्छ ।
- (झ) “ऐन” भन्नाले वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६ र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ सम्झनुपर्छ ।
- (ञ) “गाउँसभा” भन्नाले जलजला गाउँपालिकाको गाउँसभा सम्झनुपर्छ ।
- (ट) “गाउँ कार्यपालिका” भन्नाले जलजला गाउँ कार्यपालिका भन्ने सम्झनुपर्छ ।
- (ठ) “गाउँपालिका” भन्नाले जलजला गाउँपालिका सम्झनुपर्छ ।
- (ड) “अध्यक्ष” भन्नाले जलजला गाउँपालिकाको अध्यक्ष सम्झनुपर्छ ।
- (ढ) “उपाध्यक्ष” भन्नाले जलजला गाउँपालिकाको उपाध्यक्ष सम्झनुपर्छ ।
- (ण) “प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत” भन्नाले जलजला गाउँपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत सम्झनुपर्छ ।

परिच्छेद-२ वातावरणीय अध्ययन

३. वातावरणीय अध्ययन गर्नुपर्ने : जलजला गाउँपालिकाको अधिकार क्षेत्रभित्र पर्ने विषयसँग सम्बन्धित विकास निर्माण सम्बन्धी कार्य प्राकृतिक श्रोत साधनको उपयोग वा आयोजना सम्बन्धी प्रस्तावको हकमा संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन वा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन यस ऐनको दफा १४ ले तोके बमोजिमको समितिमा पेश गर्ने गरी गाउँपालिकाले प्रस्ताव माग गर्न सक्नेछ ।

४. वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्नुपर्ने :

- (१) प्रस्तावकले तोकिए बमोजिमको प्रस्तावको वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्नुपर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम तयार गरिएको वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन स्वीकृतिको लागि गाउँपालिकाले तोके बमोजिमको प्रक्रिया पुरा गरी गाउँपालिका समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ ।
- (३) उपदफा (१) र (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि यो ऐन प्रारम्भ हुँदाका बखत स्वीकृतिको लागि पेश भएका वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन त्यस्तो प्रतिवेदन पेश गर्दाका बखत प्रचलनमा रहेको कानूनी ब्यवस्था अनुसार स्वीकृति गर्न बाधा पर्ने छैन ।
- (४) यस दफामा वा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि प्राचीन स्मारक सम्बन्धी कानून बमोजिम प्राचीन स्मारक मानीने सम्पदाको सोहीरूपमा पुनः निर्माण गर्दा वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन आवश्यक पर्ने छैन ।

५. विकल्पको विस्तृत विश्लेषण गर्नुपर्ने : (१) प्रस्तावकले वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनमा त्यस्तो प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्नसक्ने प्रतिकूल प्रभाव र त्यसको न्युनीकरणको लागि उपनाउन सकिने विभिन्न विकल्पहरूको विस्तृत विश्लेषण गरी त्यस्ता विकल्पहरू मध्ये प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न उपयुक्त हुने विकल्प र सो विकल्प कार्यान्वयन गर्न सकिने आधार र कारण सहित सिफारिस गर्नुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्दा प्रस्तावकले आयोजना कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्न सक्ने प्रारम्भिक मध्यकालीन एवं दीर्घकालीन प्रतिकूल प्रभाव र त्यसको न्यूनिकरणको लागि अवलम्बन गर्नुपर्ने विधि तथा प्रक्रिया समेत उल्लेख गर्नुपर्नेछ ।

६. प्रारम्भिक वातावरणीय अध्ययन गर्नुपर्ने : (१) यस ऐन बमोजिम कुनै प्रस्तावको वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्नुपूर्व गाउँपालिकाबाट त्यस्तो प्रस्तावको संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन र प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणको कार्यसूची स्वीकृती गरी देहाय बमोजिमका क्षेत्रहरूको प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण अध्ययन गर्नुपर्नेछ ।

- (क) वन क्षेत्र,
- (ख) उद्योग क्षेत्र,
- (ग) खानी क्षेत्र,
- (घ) सडक क्षेत्र,
- (ङ) आवास भवन तथा वस्ती विकास र शहरी विकास क्षेत्र,
- (च) जलश्रोत र उर्जा क्षेत्र,
- (छ) पर्यटन क्षेत्र,
- (ज) खानेपानी क्षेत्र,
- (झ) फोहोरमैला व्यवस्थापन क्षेत्र,
- (ञ) कृषि क्षेत्र,
- (ट) स्वास्थ्य क्षेत्र

७. मापदण्ड एवं गुणस्तर कायम गर्नुपर्ने : (१) प्रस्तावकले यस ऐन बमोजिम वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्दा गाउँपालिकाले निर्धारण गरेको मापदण्ड एवं गुणस्तर कायम हुनेगरी तोकिए बमोजिमको ढाँचामा तयार गर्नुपर्नेछ ।

८. वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन स्वीकृत गर्ने : (१) दफा (४) बमोजिम कुनै प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्ने सन्दर्भमा तयार गरिएको वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन प्राप्त भएमा गाउँपालिकाले सो उपर आवश्यक जाँचबुझ गर्नुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन जाँचबुझ गरी राय सुझाव दिनका लागि गाउँपालिकाले आफ्नो प्रतिनिधि, प्रस्तावसँग सम्बन्धित सरोकारवाला निकायका प्रतिनिधि तथा आवश्यकता अनुसार विषय विज्ञ समेत रहेको एक समिति गठन गर्न सक्नेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन जाँचबुझ गर्दा त्यस्तो प्रस्तावको सम्बन्धमा थप वातावरणीय अध्ययन गर्नुपर्ने देखिएमा गाउँपालिकाले प्रस्तावकलाई संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययनको हकमा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण गर्न गराउन आदेश दिनुपर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम दिइएको आदेश बमोजिम प्रस्तावकले थप अध्ययन गरी सो को प्रतिवेदन गाउँपालिकामा पेश गर्नुपर्नेछ ।

(५) यस दफा बमोजिम जाँचबुझ गर्दा त्यस्तो प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट वातावरणमा उल्लेखनिय प्रतिकूल प्रभाव पर्ने नदेखिएमा गाउँ कार्यपालिकाले आवश्यकता अनुसार प्रस्तावकले पालना गर्नुपर्ने सर्त तोकिएको त्यस्तो वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन स्वीकृत गर्नेछ ।

(६) वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन स्वीकृति सम्बन्धी अन्य व्यवस्था नियमावलीमा भए बमोजिम हुनेछ ।

९. प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न नहुने : (१) कसैले यो ऐन बमोजिम वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन स्वीकृत नगराई कुनै पनि प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न वा गराउन हुँदैन ।

१०. वातावरणीय व्यवस्थापन योजना : (१) प्रस्तावकले प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्नु अघि तोकिए बमोजिम वातावरणीय व्यवस्थापन योजना तयार गर्नुपर्नेछ ।

(२) प्रस्तावकले उपदफा (१) बमोजिम वातावरणीय व्यवस्थापन योजना तयार गर्दा वातावरणीय प्रतिकुल प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरु मध्ये कुन(कुन) उपायहरु आयोजना निर्माणका क्रममा र कुन कुन उपायहरु आयोजना सम्पन्न भएपछि वा आयोजना कार्यान्वयनको क्रममा अवलम्बन गर्ने हो सो समेत उल्लेख गर्नुपर्नेछ ।

(३) प्रस्तावकले उपदफा (२) बमोजिम वातावरणीय व्यवस्थापन योजनामा उल्लेख गरेका वातावरणीय प्रतिकुल प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरु प्रभावकारी नभएको देखिएमा गाउँपालिकाले अन्य प्रभावकारी उपायहरु अवलम्बन गर्न आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ । यसरी गाउँपालिकाले दिएको निर्देशन कार्यान्वयन गर्दा लाग्ने खर्च सम्बन्धित प्रस्तावकले व्यहोर्नुपर्नेछ ।

(४) प्रस्तावकले उपदफा (१) बमोजिम तयार गरेको वातावरणीय व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयनका लागि स्पष्ट कार्ययोजना बनाई सो बमोजिम कार्यान्वयन गर्नुपर्नेछ र सोको प्रगती विवरण आयोजना कार्यान्वयन सुरु भएपछि प्रत्येक छ(छ) महिनामा गाउँपालिका समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ ।

(५) प्रस्तावकले उपदफा (१) बमोजिम व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयनको सम्बन्धमा वातावरणीय प्रतिकुल प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरु अवलम्बन गर्दा प्रस्ताव कार्यान्वयन हुँदा प्रभावित हुने स्थानीय समुदाय मार्फत कार्यक्रम सञ्चालन गर्न प्राथमिकता दिनुपर्नेछ ।

११. सेवा सुरु भएपछि वातावरणीय परीक्षण गर्ने : (१) गाउँपालिकाले यस ऐन बमोजिम प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण गर्नुपर्ने प्रस्तावको कार्यान्वयन सुरु गरी सेवा वा बस्तु उत्पादन वा वितरण सुरु भएको दुइ वर्ष भुक्तान भएका मितिले छ महिनाभित्र त्यस्तो प्रस्तावलाई कार्यान्वयनबाट वातावरणमा परेको प्रतिकुल प्रभाव, त्यस्ता प्रभावलाई कम गर्न अपनाइएका उपायहरु तथा त्यस्ता उपायहरुको प्रभावकारीता र न्यूनीकरण हुन नसकेको वा आँकलन नै नभएका प्रतिकुल प्रभाव उत्पन्न भएकोमा सो समेत विश्लेषण गरी वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन अद्यावधिक गराईराख्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन सम्बन्धमा गाउँपालिकाले आवश्यक अध्ययन गरी वातावरणमा पर्ने प्रतिकुल प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्न अपनाइएका उपाय पर्याप्त भएको नदेखेमा त्यस्तो प्रतिकुल प्रभाव निराकरण वा न्यूनीकरण गर्न प्रस्तावकलाई उपयुक्त आदेश दिन सक्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम गाउँपालिकाले दिएको आदेश कार्यान्वयन गर्नु प्रस्तावकको कर्तव्य हुनेछ ।

१२. रोक लगाउन सक्ने : (१) कसैले यो ऐन बमोजिम वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन स्वीकृत वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन भन्दा विपरीत हुनेगरी आयोजना कार्यान्वयन गरेमा गाउँपालिकाले त्यस्तो आयोजना कार्यान्वयन गर्न तत्काल रोक लगाउन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम आयोजना कार्यान्वयन गर्न रोक लगाइएकोमा त्यसरी रोग लगाइएको कारणले प्रस्तावकलाई कुनै क्षति पुग्न गएमा प्रस्तावकले सो वापत क्षतिपूर्तिको दावा गर्न पाउने छैन ।

(३) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि कार्यान्वयनमा रोक लगाइएको आयोजनाको प्रस्तावकले यस ऐन बमोजिम वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन बमोजिम आयोजना कार्यान्वयनमा सुधार गरेमा उपदफा (१) बमोजिम लगाइएको रोक गाउँपालिकाले फुकुवा गर्न सक्नेछ ।

१३. गाउँपालिकाले वातावरणीय अध्ययन गर्न सक्ने : (१) गाउँपालिका आफैले कुनै क्षेत्र वा स्थानको नक्शाङ्कन गरी सो क्षेत्रको वातावरणीय अध्ययन गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको अध्ययनबाट प्राप्त विवरण तथा उपदफा (२) बमोजिमको विवरणको गाउँपालिकाले अभिलेख राख्नुपर्नेछ ।

परिच्छेद-३

समितिको व्यवस्था

१४. समिति गठन गर्न सक्ने : (१) प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण एवं व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यलाई प्रभावकारीरूपमा सञ्चालन गर्न देहाय बमोजिमका पदाधिकारीहरु रहने गरी पाँच सदस्यीय एक समिति गठन गरिनेछ ।

(क) गाउँपालिकाको अध्यक्ष - संयोजक

(ख) गाउँपालिकाको उपाध्यक्ष - सदस्य

(ग) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत - सदस्य

(घ) गाउँपालिका अन्तर्गत वन वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समितिको संयोजक - सदस्य

(ङ) गाउँपालिकाको वातावरण शाखा प्रमुख - सदस्य सचिव

१५. समितिको बैठक : (१) समितिको बैठक वर्षमा कम्तिमा दुईपटक र आवश्यकता अनुसार अन्य समयमा पनि बस्न सक्नेछ ।

(२) समितिको सदस्य सचिवले संयोजकसँग परामर्श गरी समितिको बैठक बस्ने मिति समय र स्थान तथा बैठकमा छलफल गर्नुपर्ने प्रस्तावहरु सहितको सूचना बैठक बस्ने समयभन्दा कम्तिमा अड्चालिस घण्टा अगाडि सबै सदस्यहरुले प्राप्त गर्ने गरी पठाउनुपर्नेछ ।

(३) कुल सदस्य संख्याको बहुमत सदस्य उपस्थित भएमा समितिको बैठकको लागि गणपुरक संख्या पुगेको मानिनेछ ।

(४) समितिको निर्णय बहुमतबाट हुनेछ र मत बराबर भएमा संयोजकले निर्णायक मत दिन सक्नेछ ।

(५) समितिको बैठकमा आवश्यकता अनुसार कुनै पदाधिकारी सम्बन्धित निकाय वा संघ संस्थाका प्रतिनिधि वा वातावरण विज्ञलाई आमन्त्रण गर्न सकिनेछ ।

(६) समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

१६. समितिको काम कर्तव्य र अधिकार : (१) समितिको काम कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ ।

(क) दीर्घकालीन नीति योजना तथा कार्यक्रममा वातावरण सम्बन्धी विषयलाई एकिकृतरूपमा समावेश गर्दै कार्यान्वयन गर्न गाउँपालिका तथा अन्य सरोकारवाला निकायहरुलाई आवश्यकता अनुसार निर्देशन दिने ।

(ख) वातावरण सम्बन्धी संघीय तथा प्रदेश सरकारको नीति एवं मार्गदर्शन समेतलाई आधार मानी गाउँपालिकाको विकासको नीति तर्जुमा गर्ने ।

(ग) प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यको अध्ययन एवं मुल्याङ्कन गर्ने ।

परिच्छेद-४

विविध

१७. जरिवाना : (१) यो ऐन लागू भएपछि कुनै पनि व्यक्ति वा संस्थाले देहायका कार्य गरेमा वा गराएमा गाउँपालिकाले देहाय बमोजिम जरिवाना गर्नेछ ।

(क) सांक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन स्वीकृत गराउनुपर्ने प्रस्तावको हकमा त्यस्तो प्रतिवेदन स्वीकृत नगराई वा स्वीकृत प्रतिवेदनको विपरीत हुनेगरी कुनै प्रस्ताव कार्यान्वयन गरेमा दूइलाख पचासहजार रुपैयासम्म ।

(ख) प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन स्वीकृत नगराई वा स्वीकृत प्रतिवेदनको विपरीत हुनेगरी कुनै प्रस्ताव कार्यान्वयन गरेमा पाँचलाख रुपैयासम्म ।

(२) कसैले उपदफा (१) बमोजिम कार्य गरेमा गाउँपालिकाले त्यस्तो कार्य तुरुन्त रोक्यो वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन स्वीकृत नगराएमा यस ऐन बमोजिम त्यस्तो प्रतिवेदन स्वीकृत गराउन र त्यस्तो प्रतिवेदन विपरीतको कार्य भएकोमा सो कार्यलाई सुधार गर्न आदेश दिनेछ । यसरी दिइएको आदेश बमोजिम गर्नु सम्बन्धित व्यक्ति वा संस्थाको कर्तव्य हुनेछ । यसरी दिइएको आदेश बमोजिम कार्य नभएमा गाउँपालिकाले उपदफा १ बमोजिम गरिएको जरिवानाको तेब्वर जरिवाना गर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) मा उल्लेखित विषयहरु बाहेक कसैले यस ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम, निर्देशिका, कार्यविधि वा मापदण्ड विपरीतका कुनै कार्य गरेमा गाउँपालिकाले त्यस्तो कार्य गर्न बन्देज लगाई एकलाख पचासहजार सम्म जरिवाना गरी दुइमहिनाभित्र यस ऐन र यस ऐन बमोजिम बनेका नियम, निर्देशिका, कार्यविधि वा मापदण्ड बमोजिमका कार्य गर्न आदेश दिन सक्नेछ । यसरी दिइएको आदेश बमोजिम कार्य नभएमा यस उपदफा बमोजिम गरिएको जरिवानाको तेब्वर जरिवाना गर्नेछ ।

(४) उपदफा (२) वा (३) बमोजिम दिइएको आदेश बमोजिमको कार्य नभएमा त्यस्तो कार्यमा बन्देज लगाइनेछ, र त्यस्तो व्यक्ति वा संस्थालाई कालोसूचीमा राखी सोको जानकारी सम्बन्धित निकायमा पनि पठाउने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम कुनै निकायलाई कालोसूचीमा राखिएकोमा त्यस्तो व्यक्ति वा संस्थाले कालो सूचीमा राखिएको अवधीभर आफ्नो नाममा वा त्यस्तो व्यक्ति वा संस्थसँग सम्बन्धित जुनसुकैको नाममा कुनै पनि प्रस्ताव पेश गर्न सक्ने छैन ।

(६) यस दफा बमोजिमको जरिवाना गर्नु अघि जरिवाना गर्न लागिएको व्यक्ति वा संस्था वा आयोजनालाई सफाई पेश गर्ने मनासिव मौका दिनुपर्नेछ ।

१८. पुनरावेदन : (१) दफा (१७) बमोजिम भएको जरिवाना उपर चित्त नबुझे पक्षले गाउँपालिकाबाट भएको जरिवाना उपर जिल्ला अदालतमा ३५ दिनभित्र पुनरावेदन गर्न सकिनेछ ।

१९. अनुगमन तथा निरीक्षण गर्ने : (१) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियम निर्देशिका कार्यविधि वा मापदण्डको कार्यान्वयन भए नभएको सम्बन्धमा दफा (१४) बमोजिमको समितिले अनुगमन तथा निरीक्षण गर्नेछ ।

२०. वार्षिक प्रतिवेदन तयार गर्नुपर्ने : (१) गाउँपालिकाले प्रत्येक वर्ष देहायका विषयहरु समावेश गरी वार्षिक प्रतिवेदन तयार गर्नुपर्नेछ।

(क) दफा (१९) बमोजिम गरिएको अनुगमन तथा निरीक्षणबाट प्राप्त विवरण

(ख) प्रारम्भिक वातावरणीय निरीक्षण सम्बन्धी क्रियाकलाप विवरण

(ग) अन्य आवश्यक विवरण

(२) उपदफा (१) बमोजिम वार्षिक प्रतिवेदन गाउँपालिकाले प्रत्येक आर्थिक वर्ष समाप्त भएका मितिले दुई महिना भित्र गाउँपालिका समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ ।

२१. प्रचलित कानून बमोजिम हुने : यस ऐनमा उल्लेख भएका व्यवस्थाहरूको हकमा यसै बमोजिम र अन्य विषयमा प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ

२२. नियम बनाउन सक्ने : यो ऐन वा यो ऐन अन्तर्गत रही गाउँपालिकाले आवश्यक नियम बनाई लागु गर्न सक्नेछ ।

२३. खारेजी र बचाउ : (१) यस ऐनमा उल्लेखित विषय यसै बमोजिम हुनेछ । ऐन कार्यान्वयनको सन्दर्भमा कुनै बाधा अड्चन सिर्जना भएमा गाउँपालिकाले निर्णय गरे बमोजिम हुनेछ ।

(२) यो ऐनमा व्यवस्था भएका प्रावधानहरू प्रचलित नेपाल कानूनसँग बाभिएको हदसम्म यस ऐनका प्रावधानहरू निस्कृय हुनेछन् ।